

Συνέντευξη στη Τούλα Ρεπαπή για την ιστοσελίδα Diavasame 01-09-2008

ΑΡΙΣΤΕΡΑ Η ΗΡΩ ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΙΑ ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΣΑΝ
ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Συνέντευξη στη Τούλα Ρεπαπή για την ιστοσελίδα Diavasame.gr (2008-09-01).

Κυρία Νικοπούλου σας γνώρισα μέσα από το βιβλίο σας Ομελέτα με μανιτάρια. Δεν σας κρύβω πως πρόκληση για εμένα ήταν ο Εκδοτικός Οίκος, ο οποίος αποτελούσε εγγύηση για την ποιότητα της γραφής σας. Και δεν διαψεύστηκα. Διαβάζοντας εκ των υστέρων και το Σαν σε καθρέπτη, κατέληξα στο συμπέρασμα πως οι σπουδές σας στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, και η ενασχόλησή σας με την Ζωγραφική έχουν επηρεάσει πολύ το βλέμμα σας και την γραφή σας. Πότε αρχίσατε να γράφετε; και τι προηγήθηκε; ο χρωστήρας; ή η πένα ;

Δεν μπορώ να πω με βεβαιότητα. Όλα τα παιδιά ζωγραφίζουν, απλώς εγώ εξακολούθησα και μετά την κρίσιμη καμπή της εφηβείας, οπότε μου έμεινε, είχα μια εμμονή. Από την άλλη, όταν ήμουν μικρή έλεγα συχνά παραμύθια στον εαυτό μου για να κοιμηθώ και μετά συνεχιζόταν η ιστορία στον ύπνο μου κι αυτό ήταν γοητευτικό, ήταν το μυστικό μου παιχνίδι, ένας κόσμος μοναχικός, μαγικός και απροσπέλαστος. Άρχισα να γράφω ποίηση (πάλι στην εφηβεία) τα πρώτα μου βιβλία ήταν ποιητικές συλλογές και αρκετά αργότερα καταπιάστηκα με τον πεζό λόγο. Παράλληλα πάντα υπήρχε η ζωγραφική, μεσολάβησαν και οι σπουδές στην ΑΣΚΤ. Πάντως από ένα σημείο κι έπειτα αναπτύχθηκαν παράλληλα.

Η λογοτεχνία και η ζωγραφική παρ' όλο που χρησιμοποιούν άλλα υλικά έχουν και ισχυρά κοινά στοιχεία όπως είναι η εικονοπλασία και η ατμόσφαιρα. Ο τρόπος και η οπτική γωνία που διαλέγω για να φωτίσω τα πρόσωπα και τις καταστάσεις που διηγούμαι προκύπτει από το ίδιο βλέμμα, που σ' ένα πίνακα επιλέγει αυτό το συγκεκριμένο χρώμα, ας πούμε, αντί ενός άλλου, αυτό το θέμα κλπ. Τελικά το βλέμμα. η ματιά έχει, νομίζω, κοινή εκπόρευση.

Θα μπορούσε λοιπόν να πει κανείς πως η έμπνευση έχει για εσάς περισσότερους του ενός τρόπους, να εκφραστεί;

Αυτοί οι δύο διαφορετικοί τρόποι έκφρασης είναι στην πραγματικότητα δύο διαφορετικοί δρόμοι έρευνας του εαυτού μου. Δεν πρόκειται για μια τυχερή έμπνευση που έχει δύο τρόπους έκφρασης, αλλά για έναν αρκετά σύνθετο ψυχισμό που συμπτωματικά μπορώ να τον πλησιάσω με δύο διαφορετικές αγωγές, μία υλική -την εικαστική και μια πνευματική, διανοητική -την λογοτεχνική. Εάν δεν έγγραφα θα έμεναν ψυχικά αλύτρωτα σημαντικά κομμάτια του εαυτού μου. Ίσως τα βαθύτερα στρώματα. Το λέω αυτό, γιατί η λογοτεχνική αγωγή, σε σχέση με την εικαστική, είναι πολύ πιο ελεύθερη

και ευκίνητη στην ερευνητική καταβύθιση. Αντίθετα όσον αφορά στη ζωγραφική και μόνον η σπουδή σε μια ανώτατη σχολή όπως η ΑΣΚΤ, σε οδηγεί σε μορφές πολύ ισχυρά επικαθορισμένες από την παράδοση και την εκπαίδευση, στοιχείο πολύτιμο μεν αλλά ταυτοχρόνως δεσμευτικό. Γι' αυτό και αν με ρωτούσατε ποιο είναι το επάγγελμά μου, θα σας έλεγα αυθόρμητα αλλά και μετά λόγου γνώσεως «ζωγράφος», δεν θα σας έλεγα ποτέ «συγγραφέας» ή «λογοτέχνης» ακόμα κι αν πουλούσαν δεκάδες χιλιάδες αντίτυπα τα βιβλία μου.

Θα μπορούσαμε, ωστόσο, να αναζητήσουμε κοινά στοιχεία, να ψάξουμε για διαφορές και ομοιότητες ανάμεσα στην λογοτεχνία και την ζωγραφική σας;

Μορφολογικά θα έλεγα πως επικρατούν μάλλον οι διαφορές. Στη πεζογραφία μου ο τρόπος έκφρασης-μορφοποίησης είναι «παραστατικός», εννοώ ότι χρησιμοποιώ την εικονοπλασία για τον κοινωνικό περίγυρο, ακόμα και για τον εσωτερικό κόσμο. Αλλά δεν αναλύω τις καταστάσεις, πιστεύω πως αυτό συνήθως εγκλωβίζει τον αναγνώστη στην ματιά-ερμηνεία του συγγραφέα, απλώς τις καταγράφω, δεν βγάζω συμπεράσματα, αφήνω χαραμάδες στο κλείσιμο της αφήγησης, το τέλος δεν είναι απολύτως ορισμένο και συμπαγές. Προτιμώ η πιθανή εκपुरσοκρότηση να συμβεί στην φαντασία του αναγνώστη, στη δική του εγρήγορση και συμμετοχή, στον ξεχωριστό τρόπο που θα αποκωδικοποιήσει την ιστορία και όχι μέσα στο κείμενο. Συχνά το ίδιο ανάγνωσμα λειτουργεί διαφορετικά για τον κάθε ένα, γιατί, επιπλέον, προβάλλουμε τα δικά μας βιώματα, έχουμε άλλους μηχανισμούς πρόσληψης και επεξεργασίας.

Αντίθετα τώρα στη ζωγραφική μου, θα έλεγα, ότι ο τρόπος έκφρασης-μορφοποίησης είναι μάλλον πιο αφηρημένος και αφαιρετικός, τα παραστατικά στοιχεία, που αποτελούν και τα κλειδιά για να μπορέσει να μπει στο έργο ο αποδέκτης-θεατής, είναι λιγότερα, το τελικό αποτέλεσμα καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τα πλαστικά στοιχεία, που είναι το σχήμα, το χρώμα, η φόρμα, η κίνηση, η διαλεκτική ισορροπία ανάμεσα στο κενό (φόντο) και στο πλήρες (φιγούρα). Για τον δικό μου εσωτερικό κόσμο, για την δική μου έκφραση η πεζογραφία και η ζωγραφική λειτουργούν συμπληρωματικά. Αυτό, φυσικά, δεν σημαίνει ότι είναι απαραίτητο για τον αποδέκτη είτε του λογοτεχνικού, είτε του ζωγραφικού μου έργου να γνωρίζει και τα δύο.

Αυτό γίνεται αντιληπτό από τους θεατές και αναγνώστες των έργων σας; Δηλαδή στη γραφή βλέπουν τη ζωγραφική; Και αντίστροφα;

Ναι, πράγματι συχνά ακούω, κυρίως στην λογοτεχνία, ότι πίσω από τις λέξεις και τις περιγραφές φαίνεται η ματιά του ζωγράφου. Άγνωστοί μου άνθρωποι έχοντας διαγνώσει την ύπαρξη του ζωγράφου, σε κάποια δεδομένη ευκαιρία με ρωτούν για να το επαληθεύσουν. Αλλά έχει συμβεί και το αντίστροφο, δηλαδή σε εκθέσεις μου να με ρωτήσουν αν γράφω, δεν ξέρω από πού μπορεί να προκύπτει αυτό το δεύτερο, πάντως έχει συμβεί κάποιες φορές.

Η διπλή αυτή διαδικασία -ιδιότητα προσδιορίζει ένα μεγαλύτερο εσωτερικό πλούτο; ή είναι απλά ένα πιο εξασκημένο βλέμμα;

Ο εσωτερικός πλούτος προϋποθέτει ένταση και εσωτερικές συγκρούσεις, απαιτεί προσήλωση από τον καλλιτέχνη για να μπορέσει να οδηγήσει το υλικό του σε κάποιο ουσιαστικό-ανακουφιστικό αποτέλεσμα, οι πολλαπλοί τρόποι έκφρασης διασπούν αυτή την βαθύτερη καταβύθιση-ενδοσκόπηση που απαιτείται, συνήθως διαχέονται σε πιο πάνω επίπεδα-περιοχές. Ο ψυχικός πλούτος, που λέτε, δεν είναι ένα εύφορο λιβάδι απ' όπου συλλέγουμε καρπούς αβρόχοις ποσί, χρειάζεται κόπο και ρίσκο για να μπορέσουν να αναδυθούν κομμάτια του. Η ψυχική ανάλυση και η έκθεση, τα σκοτεινά σημεία, τα αδιέξοδα και η ανάδειξή τους είναι το τίμημα. Χρειάζεται επίσης και η απόφαση. Είναι επίπονη διαδικασία όλο αυτό, και φυσικά το σημαντικότερο είναι να γίνεται με τέτοιο τρόπο, που να αφορά και άλλους, διαφορετικά δεν είναι τέχνη, αλλά παραμένει απλή ψυχαναλυτική διαδικασία εσωτερικής κατανάλωσης.

Γύρω μας συναντάμε ανθρώπους που κάνουν κι αυτό, κι εκείνο και το άλλο, που κάνουν τέλος πάντων πολλά, έχω την αίσθηση ότι πολλοί λίγοι αγγίζουν βαθύτερα υπαρξιακά στρώματα, οι περισσότεροι σκορπίζονται σε επιφανειακές χαριτωμένες δεξιότητες. Το σημείο ισορροπίας των δύο αυτών εκφραστικών μέσων είναι δύσκολο για μένα, και δεν ξέρω καθόλου πως θα προχωρήσει στο μέλλον, απλώς μέχρι στιγμής λειτουργεί, όπως σας είπα, συμπληρωματικά μέσα μου, οπότε μ' έναν τρόπο ισορροπεί.

Τι είναι αυτό που περισσότερο τους κερδίζει; εννοώ από αυτούς που γνωρίζουν και τα δυο, τη ζωγραφική και την λογοτεχνία σας;

Αυτό, δεν νομίζω ότι είμαι εγώ αρμόδια να το πω.

Τι σας έχουν πει;

Συχνά μου επισημαίνουν ότι ένα στοιχείο που τους αρέσει και τους απελευθερώνει είναι το ανοιχτό πεδίο ερμηνείας στη δουλειά μου. Όταν τα στοιχεία, οι πληροφορίες, τα τεκταινόμενα ή απεικονιζόμενα δεν είναι ασφυκτικά και απολύτως τελεσίδικα διατυπωμένα, όταν αφήνουν χώρο και για το καθρέφτισμα του ψυχικού κόσμου του αποδέκτη. Με αυτό, δεν εννοώ ότι δεν υπάρχει υπόθεση, θέμα, αρχή, μέση και τέλος κλπ. Όλα αυτά υπάρχουν, αλλά ταυτόχρονα μείνει πάντα και χώρος για τον άλλο. Υπάρχουν περιπτώσεις, κυρίως στην ζωγραφική αλλά και στην πεζογραφία, που βλέπουν πράγματα (σχήματα, σχέσεις, κ.α) πέρα από αυτά που αρχικά σχεδίασα και αναγνώρισα εγώ η ίδια στο έργο. Τότε ακούω πολύ προσεκτικά όσα έχουν να μου πουν κάθε φορά, με κάνουν πλουσιότερη.

Εσείς τι θα τους λέγατε;

Εγώ αυτό που πάντα λέω, είναι ένα μεγάλο ευχαριστώ, για τις νέες οπτικές γωνίες που προσθέτουν ή ανακαλύπτω μέσα από τα λεγόμενά τους στην δουλειά μου. Ένα έργο μόνο να κερδίσει έχει από την πολυεπίπεδη πολλαπλή ανάγνωση-ερμηνεία.

Πώς βλέπετε τον συγγραφέα ως δημιουργό;

Ο συγγραφέας, και μιλώ για τον πεζογράφο, προκειμένου να παραμείνει δημιουργός, δηλαδή καλλιτέχνης της αφήγησης, πρέπει, ακούγοντας το γλυκό τραγούδι των σειρήνων της αγοράς, να παραμένει γερά δεμένος στο κατάρτι της γραφής. Ο πειρασμός για τον πεζογράφο είναι ο ολοκληρωτισμός της αφήγησης. Ο πλήρης έλεγχος όχι του αποτελέσματος αλλά της πρόσληψης, που επιτυγχάνεται με τις νοηματικά ανώδυνες ιστορίες, τις απελπιστικά καθαρογραμμένες, που δεν θα προδώσουν σε τίποτα τις αναμονές ενός κοινού, που στην λογοτεχνία αναζητά μια εύκολη δικαιολόγηση της υπαρξιακής του αποτυχίας. Η καλή λογοτεχνία δεν λειτουργεί ως παρηγοριά, αλλά ως κάθαρση. Και η κάθαρση έχει ως τίμημα την βαθιά αγωνία του αναγνώστη για τις ίδιες του τις αξίες.

Έπειτα υπάρχει το θέμα των χαρακτήρων ενός έργου, που για να μπορέσουν να ανασάνουν και ν' αναπτυχθούν έτσι ώστε ν' αποκτήσουν δική τους ζωή κι υπόσταση, χρειάζεται κάποιες στιγμές ο συγγραφέας να πηγαίνει στην άκρη, να αφήνει χώρο. Στην ΑΣΚΤ ανάμεσα στα άλλα είχα σπουδάσει σκηνογραφία και έχω σκηνογραφήσει αρκετές θεατρικές παραστάσεις ερασιτεχνικού θεάτρου. Στα βιβλία του Στανισλάφσκι που διάβασα, τα σχετικά με τη θεατρική παράσταση και το χτίσιμο ενός ρόλου, βρήκα πολλές ενδιαφέρουσες σκέψεις, που μου χρησίμευσαν πέραν της σκηνογραφίας και στην πεζογραφία. Λέει κάπου, πως ο ρόλος για να πάψει να είναι χάρτινος και μονοδιάστατος χρειάζεται χώρο και κίνηση πέρα από την σκηνή και προοπτική μέσα στο χρόνο πέρα από το έργο. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με τον χαρακτήρα στο λογοτεχνικό κείμενο. Είναι χρήσιμο επομένως, κάποιες φορές, ο συγγραφέας να τον αφουγκράζεται και να τον ακολουθεί. Με αυτήν την έννοια μπο-

ρεί ο δημιουργός - συγγραφέας να μάθει και να εμπλουτισθεί παρατηρώντας το *δημιούργημά* του.